

УДК 332.1;338.2

Іщук Світлана,
доктор економічних наук, професор,
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»,
завідувач відділу проблем реального сектора економіки регіонів;
м. Львів; ORCID ID: [0000-0002-3698-9039](https://orcid.org/0000-0002-3698-9039)
e-mail: iso.ird@ukr.net

Любомир Созанський,
доктор економічних наук, старший дослідник,
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»,
провідний науковий співробітник відділу проблем реального сектора економіки регіонів,
м. Львів; ORCID ID: [0000-0001-7854-3310](https://orcid.org/0000-0001-7854-3310)
e-mail: ls.ird2@ukr.net

<https://doi.org/10.29038/2786-4618-2024-04-24-31>

СТРУКТУРНО-ПРОСТОРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ: ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД У КОНТЕКСТІ РЕЛЕВАНТНОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Вступ. Повномасштабна війна спричинила значні структурні та просторові трансформації в економіці України, а суттєве збільшення частки державного управління та оборони у структурі валового внутрішнього продукту різко обмежило можливості для соціального та місцевого розвитку. Водночас в умовах посилення євроінтеграційних процесів і перспективного членства України в ЄС особливої вагомості набуває досвід країн-членів останнього у розбудові національних економік.

Мета. Метою статті є оцінка структурно-просторової трансформації економіки Польщі після її вступу до Європейського Союзу з позиції досвіду для України.

Методи. У ході дослідження було застосовано методи аналізу тренду показників валової доданої вартості, зайнятості і продуктивності праці у розрізі видів економічної діяльності та регіонів Польщі. Обґрунтування наслідків структурно-просторової трансформації польської економіки базувалось на методах порівняльного аналізу, систематизації даних та наукової абстракції.

Результати. У статті проведено оцінку структури валової доданої вартості економіки Польщі та її регіонів у розрізі видів економічної діяльності. За результатами розрахунку коефіцієнта спеціалізації (або локалізації) економіки воєводств Польщі виявлено просторову трансформацію польської економіки упродовж 2003-2021 років у напрямку посилення дивергенції регіонального розвитку. На підставі визначення рівня продуктивності праці і аналізу динаміки показників валової доданої вартості та зайнятості у ключових ВЕД польських воєводств встановлено вектори структурної трансформації економіки Польщі після її вступу до ЄС.

Висновки. За результатами проведеного дослідження обґрунтовано висновки для України щодо уникнення ризиків неефективного економічного розвитку, виходячи з досвіду Польщі.

Ключові слова: економіка, структура, просторова трансформація, регіони, розвиток, валова додана вартість, продуктивність праці.

Ishchuk Svitlana,
Dr. Sc. (Econ.), Professor, SI «Institute of Regional Research
n.a. M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine»,
Head of the Department of problems of real sector of regions economy,
Lviv

Lyubomyr Sozanskyu,
Dr. Sc. (Econ.), Senior Researcher, SI «Institute of Regional Research
n.a. M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine»,
Leading Researcher of the Department of problems of real sector of regions economy,
Lviv

STRUCTURAL AND SPATIAL TRANSFORMATION OF THE ECONOMY: POLISH EXPERIENCE IN THE CONTEXT OF RELEVANCE FOR UKRAINE

In the conditions of the strengthening of the European integration processes and prospective membership of Ukraine in the EU, the experience of the member states of the latter in the development of national economies acquires special importance. The purpose of the article is to evaluate the structural and spatial transformation of Poland's economy after joining the EU from the perspective of experience for Ukraine. The results of the conducted research revealed that Poland is characterized by a significant unevenness of spatial economic development, which was not overcome, but on the contrary - intensified during the period of this country's membership in the EU. In particular, in 2021, the Masovian Voivodeship accounted for 22.6% (against 17.4% in 2003) of GVA of agriculture, 15.6% (against 14.9%) of industry, 20.6% (against 15.7 %) of construction, 25.7% (against 22.9%) of the service sector. In 4 voivodeships (Wielkopolska, Mazovia, Lower Silesia and Silesia) more than 50% of GVA of Polish industry, construction and services, as well as more than 40% of GVA of agriculture, are produced. During the analyzed period (2003-2021), differences between Polish voivodships in terms of labor productivity in agriculture tended to decrease, but remained very significant, while in industry these differences slightly increased, and in the service sector they were stable and relatively small. At the same time, the structural transformation of the Polish economy took place in the direction of the development of sectors with higher labor productivity, i.e. those that provide a higher level of GVA and its dynamics. It is about the transfer of human capital from agriculture to industry (in particular processing), construction and certain segments of the service sector, primarily financial. However, heterogeneous structural economic transformations in the regions caused the deepening of spatial divergence in the Polish economy. Based on the Polish experience, in order to avoid the "middle income trap", the management of the spatial development of Ukraine's economy should not be based on the principles of supporting the weak (segments or enterprises) and not even on the selection of leaders, but on the optimization of all promising opportunities of the region/territory.

Key words: economy, structure, spatial transformation, regions, development, gross added value, labor productivity.

Постановка проблеми та її значення. Повномасштабна збройна агресія росії проти України різко змінила архітектуру світового геополітичного простору. Ця війна відчутно трансформувала соціально-економічні процеси і суспільні відносини, змістила вектори розвитку та полюси ділової активності. Трансформації в економіці України відобразилися на структурі валового внутрішнього продукту. Збільшення частка державного управління та оборони у цій структурі у 3,6 разу (до 22,15% у 2023 році) різко обмежило можливості для соціального та місцевого розвитку, але національна економіка поступово відновлюється. Проте, подальший її поступ неможливий без оптимізації структури базових видів діяльності в напрямку підвищення технологічності та інноваційності виробництв, зростання доданої вартості, зайнятості, заробітної плати, а в підсумку – соціальних стандартів життя в країні. В умовах посилення євроінтеграційних процесів і перспективного членства України в ЄС досвід країн-членів останнього у розбудові національних економік набуває особливої вагомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Структурно-просторова трансформація як спосіб розвитку та підвищення ефективності функціонування соціально-економічних систем, є одним із найактуальніших напрямків досліджень теоретиків і практиків. Успішний досвід зростання країн Східної Азії, який базується на переміщенні людського капіталу з сільського господарства у виробництво, а далі – у сферу послуг, і який пройшли всі розвинуті країни, широко описано в [1]. Практику різних країн у вирішенні питань структурної трансформації економіки з урахуванням ресурсів територій та локалізації факторів виробництва наведено у [2]. Моделі структурної трансформації промислового сектора економіки за критеріями ефективності виробництв та інноваційності продукції розроблено в [3]. В [4] окреслено засади нової європейської політики згуртування на період 2021-2027 років, зокрема, в контексті фінансування регіонального розвитку. Концепцію просторового розвитку як «заплановану та обґрунтовану на основі збалансованого врахування суспільних інтересів та ємності/стійкості природно-антропогенних ландшафтів трансформацію соціально-економічного простору» викладено в [5]. Дослідження гравітаційних ефектів або полюсів Перру на прикладі регіонів України і Польщі проведено в [6]. Ключові тенденції трансформації структури економіки регіонів України в умовах повномасштабної збройної агресії росії детально висвітлено в [7].

Мета і завдання статті. Метою статті є оцінка структурно-просторової трансформації економіки Польщі після вступу до Європейського Союзу з позиції досвіду для України. Для

досягнення поставленої мети було вирішено низку завдань: проведено оцінку структури валової доданої вартості (ВДВ) економіки Польщі та її регіонів у розрізі видів економічної діяльності (ВЕД); розраховано коефіцієнт спеціалізації (або локалізації) економіки воєводств Польщі; визначено рівень продуктивності праці у ключових ВЕД польських воєводств; обґрунтовано висновки для України на підставі проведених оцінок структурно-просторової трансформації економіки Польщі після вступу до ЄС.

Викладення основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Понад 2/3 економіки Польщі припадає на сферу послуг, яка включає торгівлю, транспорт, фінансову і страхову діяльність та ін. Із часу вступу до ЄС (1 травня 2004 року) економічна система цієї країни зазнала певних трансформацій у напрямку посилення індустріалізації. Так, упродовж 2004-2021 років у структурі ВДВ Польщі та усіх без винятку її регіонів зростає частка промисловості, зокрема, переробної (табл. 1). Натомість у цій структурі зменшилися частки сфери послуг і сільського господарства (окрім Люблінського, Любуського, Мазовецького і Підляського воєводств). Виявлені зміни у структурі ВДВ є порівняно незначними і не перевищують 5 в.п., за винятком Нижньосілезького, Любуського і Опольського воєводств. Проте, тут доцільно наголосити, що в стабільних розвинутих економіках структурні трансформації зазвичай відбуваються досить повільно.

Таблиця 1

Структура ВДВ економіки Польщі та її регіонів у розрізі ВЕД, %

Регіон	Сільське господарство		Промисловість		Переробна промисловість*		Будівництво		Сфера послуг, всього**		Торгівля; ремонт автотранспортних засобів; транспорт і зберігання; проживання та харчування; інформація та зв'язок		Фінансова та страхова діяльність; послуги ринку нерухомості		Інші послуги***	
	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021
Польща	2,9	2,5	24,2	26,7	18,6	21,6	6,3	6,7	66,6	64,0	30,7	28,7	10,5	9,0	25,3	26,3
Нижньосілезьке	2,0	1,1	27,9	33,9	20,4	27,2	6,8	6,4	63,3	58,6	27,6	24,5	9,6	8,2	26,2	25,9
Куявсько-Поморське	4,1	3,8	25,1	29,7	22,3	26,4	6,8	7,0	64,0	59,5	29,6	27,5	9,5	7,3	25,0	24,7
Люблінське	4,7	5,5	18,9	22,0	14,8	16,9	6,4	6,6	70,0	66,0	29,5	26,9	12,6	9,2	27,9	29,9
Любуське	2,8	3,0	25,2	33,2	20,3	26,7	6,3	6,0	65,7	57,8	29,4	26,1	9,7	7,2	26,6	24,5
Лодзинське	3,6	3,3	26,8	29,9	20,6	22,8	6,2	5,5	63,4	61,2	29,0	26,7	9,8	9,6	24,6	24,9
Малопольське	1,7	1,0	22,0	23,4	17,4	19,7	7,8	8,1	68,5	67,5	29,7	29,4	10,3	8,1	28,4	30,0
Мазовецьке	2,5	2,6	17,7	18,4	13,4	14,1	4,9	6,2	74,9	72,8	37,0	33,4	12,8	12,2	25,1	27,3
Опольське	3,6	2,9	26,6	34,3	20,4	28,8	6,6	7,4	63,2	55,4	26,7	22,9	10,3	6,9	26,2	25,5
Підкарпатське	1,5	1,4	27,2	31,6	23,7	26,9	5,6	6,6	65,8	60,4	28,5	26,1	10,8	7,5	26,5	26,8
Підляське	5,4	7,2	19,2	23,9	16,4	20,2	6,8	6,6	68,6	62,2	29,2	26,8	11,2	7,8	28,1	27,7
Поморське	2,1	1,9	24,1	27,2	20,6	24,0	6,6	7,3	67,2	63,5	30,5	29,4	11,0	8,6	25,6	25,6
Сілезьке	1,0	0,7	32,7	33,2	20,2	24,4	6,5	6,9	59,8	59,3	28,9	26,8	9,1	8,0	21,8	24,4
Свентокшиське	4,8	4,2	22,5	27,8	18,1	21,2	8,7	7,8	64,1	60,3	29,1	26,4	10,1	7,0	24,8	26,9
Вармінсько-Мазурське	5,9	5,7	23,5	27,9	20,4	24,3	6,4	6,3	64,3	60,1	26,6	24,0	10,3	8,3	27,3	27,8

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики Польщі [8]

Примітка. *Входить до складу промисловості. **Включає такі ВЕД: Торгівля; ремонт автотранспортних засобів; транспорт і зберігання; проживання та харчування; інформація та зв'язок; фінансова та страхова діяльність; послуги ринку нерухомості; інші послуги. ***Включають такі ВЕД: М. Професійна, науково-технічна діяльність; Н. Діяльність надання адміністративних та допоміжних послуг; О. Державне управління та національна оборона; обов'язкове соціальне захист; Р. Освіта; Q. Охорона здоров'я та соціальна підтримка Р. Діяльність, пов'язана з культурою, розвагами та відпочинком; S. Інша сервісна діяльність; Т. Домашні господарства, які наймають персонал; домашні господарства, що виробляють продукцію та надають послуги для власних потреб.

Для Польщі (як і для України) характерна значна нерівномірність просторового економічного розвитку, яка не була подолана, а навпаки – посилилась за період членства цієї країни в ЄС. Зокрема,

у 2021 році на Мазовецьке воєводство припадало 22,6% (проти 17,4% у 2003-му) ВДВ сільського господарства, 15,6% (проти 14,9%) промисловості, 20,6% (проти 15,7%) будівництва, 25,7% (проти 22,9%) сфери послуг. У 4-х воєводствах (Великопольському, Мазовецькому, Нижньосілезькому і Сілезькому) продукується понад 50% ВДВ польської промисловості, будівництва і сфери послуг, а також понад 40% ВДВ сільського господарства.

Результати розрахунку коефіцієнта спеціалізації (або локалізації) економіки воєводств Польщі у розрізі основних ВЕД засвідчили певну просторову трансформацію польської економіки упродовж аналізованого періоду. Так, кількість воєводств, у яких сфера послуг (загалом) була одним із напрямків економічної спеціалізації, зменшилась у 1,6 разу – з 13-ти до 8-ми (табл. 2). Скорочення такої спеціалізації стосувалось передусім фінансової та страхової діяльності і послуг ринку нерухомості. Доречно звернути увагу на те, що найвищий (із тенденцією до зростання) показник локалізації фінансового сегменту послуг характерний для економіки Мазовецького воєводства, яке є незаперечним лідером серед регіонів Польщі.

Таблиця 2

Коефіцієнт спеціалізації* економіки воєводств Польщі (у розрізі основних ВЕД)

Воєводство	Сільське господарство		Промисловість		Переробна промисловість		Будівництво		Сфера послуг, всього		Торгівля; ремонт автотранспортних засобів; транспорт і зберігання; проживання та харчування; інформація та зв'язок		Фінансова та страхова діяльність; послуги ринку нерухомості		Інші послуги	
	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021
Нижньосілезьке	0,7	0,4	1,2	1,3	1,1	1,3	1,1	0,9	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0
Куявсько-Поморське	1,4	1,5	1,0	1,1	1,2	1,2	1,1	1,0	1,0	0,9	1,0	1,0	0,9	0,8	1,0	0,9
Люблінське	1,6	2,2	0,8	0,8	0,8	0,8	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	0,9	1,2	1,0	1,1	1,1
Любуське	1,0	1,2	1,0	1,2	1,1	1,2	1,0	0,9	1,0	0,9	1,0	0,9	0,9	0,8	1,1	0,9
Лодзинське	1,2	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	0,8	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	1,1	1,0	0,9
Малопольське	0,6	0,4	0,9	0,9	0,9	0,9	1,2	1,2	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0	0,9	1,1	1,1
Мазовецьке	0,9	1,0	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,4	1,0	1,0
Опольське	1,2	1,2	1,1	1,3	1,1	1,3	1,0	1,1	0,9	0,9	0,9	0,8	1,0	0,8	1,0	1,0
Підкарпатське	0,5	0,6	1,1	1,2	1,3	1,2	0,9	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0	0,8	1,0	1,0
Підляське	1,9	2,9	0,8	0,9	0,9	0,9	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9	1,1	0,9	1,1	1,1
Поморське	0,7	0,8	1,0	1,0	1,1	1,1	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Сілезьке	0,3	0,3	1,4	1,2	1,1	1,1	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Свентокшиське	1,6	1,7	0,9	1,0	1,0	1,0	1,4	1,1	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0	0,8	1,0	1,0
Вармінсько-Мазурське	2,0	2,3	1,0	1,0	1,1	1,1	1,0	0,9	1,0	0,9	0,9	0,8	1,0	0,9	1,1	1,1
Великопольське	1,7	1,3	1,1	1,1	1,3	1,2	1,0	1,0	0,9	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9
Західнопоморське	1,1	1,2	0,8	0,9	0,8	0,9	1,2	1,2	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	1,1	1,1

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики Польщі [8]

Примітка. *Коефіцієнт спеціалізації (або локалізації) розраховано діленням частки ВЕД у ВДВ регіону на частку цього ВЕД у ВДВ країни.

Натомість свою традиційно сільськогосподарську спеціалізацію посилили Куявсько-Поморське і Свентокшиське, а надто – Люблінське і Підляське воєводства. Водночас найбільш індустріальними в Польщі залишаються Нижньосілезьке, Сілезьке і Опольське воєводства.

Одним із ключових показників ефективності та, водночас, стимулятором структурно-просторових змін в економічній системі, є продуктивність праці, яка у даному дослідженні визначалася діленням обсягу ВДВ на кількість працюючих. Результати проведених розрахунків засвідчили, що у Польщі продуктивність праці у розрізі основних ВЕД є різною. Так, найвище

значення цього показника (в аналізованих 2003 і 2021 роках) було характерне для фінансової та страхової діяльності; послуг ринку нерухомості, а найнижче – для сільського господарства. Однак, зауважимо, що у 2003 році продуктивність праці у першому з названих ВЕД у 22 рази перевищувала показник у сільському господарстві, тоді як у 2021-му це переважання скоротилось до 9 разів (361 тис. зл. проти 39,8 тис. зл.).

Для польського сільського господарства характерні найбільші розбіжності між рівнем продуктивністю праці у регіональному розрізі. Так, розрив між лідером за значеннями цього показника (Західно-Поморським воєводством) і аутсайдером (Підкарпатським воєводством) у 2021 році становив 5,3 разу (проти 9,6 разу у 2003-му). Натомість у промисловості спостерігалася зовсім інша ситуація: розрив між Мазовецьким воєводством (лідером за продуктивністю праці у цьому ВЕД) і Підкарпатським воєводством (аутсайдером) у 2021 році становив 1,7 разу (проти 1,4 разу у 2003-му). Водночас у сфері послуг загалом розрив між значеннями показника продуктивності праці у регіоні-лідері (Мазовецькому воєводстві) і регіоні-аутсайдері (Вармінсько-Мазурському воєводстві) в аналізованих роках незмінно становив 1,4 разу. Звідси випливає, що упродовж аналізованого періоду (після вступу в ЄС) у сільському господарстві Польщі розбіжності між регіонами за рівнем продуктивності праці прямували до зменшення, але залишалися дуже суттєвими, тоді як у промисловості – до незначного збільшення, а у сфері послуг – були сталими і відносно невеликими. Таким чином, можна констатувати наявність значної просторової дивергенції в польській економіці.

Виявлені тенденції пояснюються різною динамікою значень показника продуктивності праці у розрізі ВЕД і регіонів Польщі. Так, з-поміж розглянутих ВЕД найвище зростання продуктивності праці у 2021 році, порівняно із 2003-м, відбулось у сільському господарстві (у 4,3 разу), а найнижче – у фінансовому сегменті послуг (у 1,8 разу). Зокрема, у сільському господарстві продуктивність праці найбільше (у 5,9 разу) зросла у Підкарпатському воєводстві, а найменше (у 3 рази) – у Великопольському і Нижньосілезькому воєводствах. У промисловості діапазон зростання значень показника продуктивності праці у розрізі регіонів коливався від 2,9 разу (у Підкарпатському, Сілезькому і Великопольському воєводствах) до 3,6 разу (у Мазовецькому воєводстві), а у секторі послуг загалом – від 2,1 до 2,3 разу.

Розглянуті відмінності між значеннями та динамікою продуктивності праці у розрізі ВЕД і регіонів Польщі можуть зумовлюватись як різними обсягом створеної ВДВ, так і різною кількістю працюючих. За результатами оцінки значень цих двох показників виявлено, що підвищення продуктивності праці у 4,3 разу упродовж 2003-2021 років у сільському господарстві відбулось під впливом не лише зростання ВДВ (на 172,1%), але й суттєвого зниження (на 36,4%) кількості працюючих у цьому секторі польської економіки (табл. 3). Це зниження відбулось в усіх регіонах і становило: від -21,9% у Західнопоморському воєводстві до -51,7% у Підкарпатському. Натомість в інших аналізованих ВЕД підвищення продуктивності праці супроводжувалось збільшенням кількості працюючих, зокрема, у будівництві – на 36,6%, у сфері послуг (загалом) – на 31,1%, у промисловості – на 6,8%. Вищу продуктивність праці у промисловості, порівняно з будівництвом і сферою послуг, у 2021 році можна пояснити значно меншим зростанням кількості промислових працівників та порівняно вищим темпом приросту ВДВ – 238,1% проти 225,4% (у будівництві) і 195,1% (у сфері послуг загалом).

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що упродовж 2003-2021 років в Польщі та її регіонах відбувалась структурна трансформація економіки у напрямку розвитку секторів із більшою продуктивністю праці, тобто тих, які забезпечують вищий рівень значень показника ВДВ і його динаміки. Йдеться про переміщення людського капіталу із сільського господарства у промисловість (зокрема переробну), будівництво та окремі сегменти сфери послуг, передусім фінансові.

Таблиця 3

Темп приросту/зниження ВДВ і кількості працюючих (N) у регіонах Польщі (у розрізі ВЕД), %

Регіон	Сільське господарство	Промисловість	Переробна промисловість	Будівництво	Сфера послуг, всього	Торгівля; ремонт автотранспортних засобів; транспорті	Фінансова та страхова діяльність; послуги ринку	Інші послуги
--------	-----------------------	---------------	-------------------------	-------------	----------------------	---	---	--------------

											зобрігання, проживання та харчування; інформація та зв'язок		нерухомості			
	ВДВ	N	ВДВ	N	ВДВ	N	ВДВ	N	ВДВ	N	ВДВ	N	ВДВ	N	ВДВ	N
Польща	172,1	-36,4	238,1	6,8	255,2	11,5	225,4	36,7	195,1	31,2	186,1	25,0	162,9	47,2	219,4	34,9
Нижньосілезьке	88,3	-36,5	306,8	17,7	344,5	25,8	216,2	31,1	209,6	34,7	197,1	30,5	187,4	40,6	230,8	37,8
Куявсько-Поморське	163,0	-31,5	228,3	4,5	229,5	5,1	188,7	27,0	158,4	19,0	158,5	11,0	114,0	39,4	175,2	24,2
Люблінське	218,8	-39,9	218,8	3,3	211,3	0,9	179,7	46,7	157,8	21,1	149,3	15,0	99,2	20,3	193,1	26,2
Любуське	208,6	-24,9	276,8	16,5	276,9	15,7	171,5	69,1	152,0	18,8	154,1	18,8	111,9	6,6	164,4	20,0
Лодзинське	167,4	-35,5	229,3	-3,4	225,7	0,0	162,9	15,6	184,5	25,4	171,3	20,0	190,3	47,1	197,6	28,3
Малопольське	103,6	-47,4	252,0	13,1	274,6	18,0	241,5	61,4	226,6	50,2	228,1	47,5	160,1	83,8	249,2	49,7
Мазовецьке	254,5	-26,8	253,6	-1,3	257,3	-0,8	328,7	32,2	230,9	49,1	207,1	41,9	223,5	76,8	269,6	51,4
Опольське	124,0	-40,8	268,2	9,4	302,8	12,8	221,3	47,4	150,6	10,1	145,9	4,4	91,7	9,0	178,7	14,8
Підкарпатське	182,9	-51,7	235,0	14,5	228,0	14,2	243,6	57,8	164,9	24,2	164,7	16,7	99,4	11,5	191,8	31,4
Підляське	284,3	-32,1	255,4	13,7	251,7	13,6	177,6	64,0	159,2	20,7	161,5	15,2	97,2	13,7	181,4	26,1
Поморське	200,7	-23,3	265,6	11,6	276,2	13,4	257,5	62,2	206,1	39,0	211,8	29,8	152,2	56,5	222,6	45,7
Сілезьке	90,6	-51,1	178,0	-3,3	230,2	14,6	189,3	3,1	171,0	16,1	153,4	7,8	142,3	36,6	206,4	22,5
Свентокшиське	128,7	-43,5	221,6	2,0	204,2	2,2	130,4	23,9	144,2	10,7	134,9	-0,3	80,4	10,1	181,4	21,0
Вармінсько-Мазурське	166,0	-20,6	227,3	14,0	227,6	14,9	172,8	39,6	157,3	14,1	148,1	3,2	120,4	12,5	180,1	23,3
Великопольське	122,3	-27,0	243,7	18,9	256,7	21,8	253,4	56,0	224,5	41,0	234,1	41,8	177,9	41,4	230,4	39,9
Західнопоморське	152,3	-21,9	235,2	5,4	251,3	8,3	186,9	28,6	157,0	15,8	141,8	8,2	142,3	16,0	178,8	23,6

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики Польщі [8]

Водночас варто наголосити, що в економіці Польщі відбулась значна просторова трансформація у напрямку поглиблення дивергенції між центральним (Мазовецьким), декількома промислово розвиненими (Великопольським, Нижньосілезьким і Сілезьким) і рештою менш промислово розвинених воєводств. Це стало прямим наслідком неоднорідних структурних економічних трансформацій в регіональному розрізі. Так, у всіх регіонах величина і динаміка показників продуктивності праці, ВДВ, кількості працюючих у розглянутих ВЕД є різною. Основною причиною таких відмінностей є різна виробнича спеціалізація, рівень витратності, технологічності, умов виробництва, тощо. До прикладу, у воєводствах із більш сприятливими природно-кліматичними умовами для ведення сільського господарства (Любуському, Мазовецькому, Вармінсько-Мазурському, Західнопоморському і Поморському) продуктивність праці у названому ВЕД є порівняно вищою. Також у цих регіонах нижчі темпи зменшення кількості працюючих у сільському господарстві. Натомість у воєводствах із вищим приростом ВДВ промисловості (Нижньосілезькому, Великопольському, Малопольському, Любуському) спостерігався більший приріст промислових працівників.

Виявлені зміни в польській економіці після її вступу до ЄС на сьогодні ще не повністю відповідають закономірностям класичної наукової школи. Аналітично обґрунтовано лише тенденцію переходу людського капіталу від сільського господарства до промисловості. З цього випливає, що ключовими чинниками структурних, а відтак, і просторових, трансформацій в економіці Польщі є рівень технологічності та інноваційності виробничих процесів, а також спеціалізація на продукції із вищою часткою ВДВ. Усе це сприяє зростанню обсягу ВДВ, продуктивності праці та є передумовою для підвищення заробітної плати і зайнятості у перспективних ВЕД, а відтак, і в регіонах, де ці ВЕД активно розвиваються.

Загалом польська економіка спеціалізується в ЄС на виробництві агропродукції, а її сфера послуг зорієнтована на сектори із порівняно низькою часткою ВДВ (передусім торгівлю). За таких умов суттєвий відтік працівників із сільського господарства упродовж 2003-2021 років при найвищому темпі приросту продуктивності праці (4,3 разу) у цьому ВЕД дає підстави для припущення, що просторова трансформація економіки Польщі та її регіонів у подальшому може мати зворотну тенденцію – повертатись до розвитку сегментів із найбільшою потребою у людському капіталі, тобто знову у сільське господарство, а також в окремі сегменти промисловості і низькотехнологічних послуг. Такі економічні трансформації є ознаками «пасти середнього доходу», коли, до прикладу, показники продуктивності праці, заробітної плати у певних ВЕД певного регіону

підвищуються, але відносно середнього значення у країні, в регіоні-лідері чи в інших подібних країнах – знижуються або суттєво не змінюються.

За аналізований період рівень продуктивності праці у сільському господарстві регіонів, порівняно із середнім значенням показника у Польщі, суттєво зріс лише у Підляському воєводстві (на 25,3 в.п.), тоді як у решти регіонів залишався умовно сталим або знижувався. Рівень продуктивності праці у промисловості дещо підвищився у 5-ти воєводствах (найбільше у Нижньосілезькому – на 10,4 в.п. і Мазовецькому – на 9,7 в.п.), будівництві – у 6-ти воєводствах (найбільше у Мазовецькому – на 14,9 в.п.), а у сфері послуг (загалом) – у 5-ти воєводствах (найбільше у Любуському – на 13,2 в.п.). Водночас порівняльний аналіз воєводств за рівнем продуктивності праці із регіоном-лідером (Мазовецьким воєводством) показав, що тенденція до скорочення розриву між регіонами за цим показником найбільшою мірою характерна для торгівлі. Натомість у промисловості (зокрема переробній), будівництві та сільському господарстві відставання решти регіонів (за винятком Люблінського, Підкарпатського і Підляського воєводств у сільському господарстві) від лідера лише посилилось. З цього випливає, що після вступу до ЄС в економіці Польщі не відбулось суттєвих якісних, позитивних просторових змін у напрямку зниження регіональної нерівності, посилення технологічного та інноваційного розвитку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Із результатів проведеного дослідження структурно-просторової трансформації економіки країн ЄС (передусім Польщі) випливають певні висновки для України.

1. Під впливом економічної глобалізації та посилення євроінтеграції просторова трансформація економіки регіонів в Україні може відбуватись за прикладом Польщі – сконцентрується на сільському господарстві, окремих низько технологічних (із невисокою продуктивністю праці і часткою ВДВ) сегментах промисловості та сфери послуг. Внаслідок цього економічний розвиток України та її регіонів може на десятиліття потрапити у «пастку середнього доходу». Це означає, що продуктивність праці, ВДВ, заробітна плата, ефективність національної та регіональної економіки будуть зростати, але рівень цих показників, порівняно із сусідніми країнами ЄС чи регіоном-лідером в Україні, залишатиметься без змін або і зменшуватиметься.

2. Фінансові вливання із структурних фондів ЄС, подальша економічна лібералізація і пасивна роль держави у формуванні та розвитку стратегічних, високотехнологічних виробництв, поряд із нераціональною фінансовою децентралізацією, посилюватимуть розрив між соціально-економічним розвитком регіонів, центрів і периферій, а також між міграційними і еміграційними процесами.

3. В Україні, за зразком Польщі та інших країн ЄС, внутрішні і зовнішні програми регіонального розвитку не забезпечать бажаної конвергенції, якщо при цьому державою та бізнес-середовищем не буде вжито реальних дієвих заходів у напрямку:

- зниження критично високої імпортозалежності національної економіки, передусім у сегменті валового нагромадження основного капіталу і, водночас, підвищення цінової, технічної та інноваційної конкурентоспроможності останнього на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- стимулювання поглибленої переробки сировини (аграрної, гірничо-хімічної, деревинної) та розвитку відповідних виробництв;
- посилення міжрегіональних і міжсекторальних економічних зв'язків всередині країни;
- зменшення сировинної орієнтованості українського товарного експорту, зокрема, шляхом неповернення (або зменшення величини) ПДВ за експорт сировини, встановлення ринкового рівня ренти за використання природних ресурсів, корисних копалин, тощо.

Управління просторовим розвитком економіки України повинно базуватись не на засадах підтримки слабких (сегментів чи підприємств) і навіть не на виборі лідерів, а на оптимізації всіх перспективних можливостей регіону/території.

Перспективи подальших досліджень у цьому науковому напрямку вбачаються в розробці моделей оптимізації взаємодії між секторами національної економіки з урахуванням досвіду країн ЄС.

Джерела та література

1. Nayyar D. Structural change and economic transformation. Resurgent Asia: Diversity in Development. Oxford University Press, 2019. P. 92-114. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198849513.003.0004>
2. Корсунський С. Як нації відновлюються: досвід Східної Азії. Харків. Вид-во: Vivat, 2023. 192 с.
3. Ishchuk S., Sozanskyu L., Pukała R. Optimisation of structural parameters of the industry by the criterion of product innovation. Engineering Management in Production and Services. 2021. № 13(3). P. 7-24. DOI: <https://doi.org/10.2478/emj-2021-0018>
4. Лукач Н. Європейська політика згуртування в XXI ст.: орієнтири та досвід для України. Політикус. 2021. № 5. С. 107-113. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-5.18>
5. Маруняк Є. О. Територіальний розвиток України в контексті виконання Угоди про асоціацію України з ЄС: За матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 7 липня 2021 року. Вісник Національної академії наук України. 2021. № 9. С. 21-28. DOI: <https://doi.org/10.15407/vsn2021.09.021>
6. Wisła R., Nowosad A. (Eds.). Economic Transformation in Poland and Ukraine: National and Regional Perspectives. 2020. (1st ed.). Routledge. 300 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003041375>
7. Іщук С. О. Економіка регіонів України в умовах повномасштабної війни: новітні тенденції. Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2023. № 3(35). С. 24-33 DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-03-24-33>.
8. Główny Urząd Statystyczny. 2024. URL: <https://stat.gov.pl/>

References

1. Nayyar D. (2019). Structural change and economic transformation. Resurgent Asia: Diversity in Development. Oxford University Press, 92-114. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198849513.003.0004> [in English].
2. Korsunskyi S. (2023). Yak natsii vidnovliuutsia: dosvid Skhidnoi Azii [How nations recover: the experience of East Asia]. Kharkiv. Vyd-vo: Vivat [in Ukrainian].
3. Ishchuk S., Sozanskyu L., Pukała R. (2021). Optimisation of structural parameters of the industry by the criterion of product innovation. Engineering Management in Production and Services, 13(3), 7-24. DOI: <https://doi.org/10.2478/emj-2021-0018> [in English].
4. Lukach N. (2021). Yevropeiska polityka zghurtuvannia v KhKhI st.: oryentyry ta dosvid dlia Ukrainy [European Cohesion Policy in the XXI Century: Guidelines and Experience for Ukraine]. Politykus – Politikus, 5, 107-113. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-5.18> [in Ukrainian].
5. Maruniak Ye. O. (2021). Terytorialnyi rozvytok Ukrainy v konteksti vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu Ukrainy z YeS: Za materialamy dopovidi na zasidanni Prezydii NAN Ukrainy 7 lypnia 2021 roku [Territorial development of Ukraine in the context of the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU: Based on the report at the meeting of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine on July 7, 2021]. Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine, 9, 21-28. DOI: <https://doi.org/10.15407/vsn2021.09.021> [in Ukrainian].
6. Wisła R., Nowosad A. (Eds.) (2020). Economic Transformation in Poland and Ukraine: National and Regional Perspectives. (1st ed.). Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003041375> [in English].
7. Ishchuk S. O. (2023). Ekonomika rehioniv Ukrainy v umovakh povnomasshtabnoi viiny: novitni tendentsii [The economy of the regions of Ukraine in the conditions of a full-scale war: the latest trends]. Ekonomichnyi chasopys Volynskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky – Economic Journal of Lesya Ukrainka Volyn National University, 3(35), 24-33 DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-03-24-33> [in Ukrainian].
8. Główny Urząd Statystyczny (2024). URL: <https://stat.gov.pl/> [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 18.11.2024 р.